

บทที่ 9

การค้ากับการพัฒนา

9.1 ความสำคัญของการค้ากับการพัฒนา

ประเทศกำลังพัฒนารายได้ส่วนใหญ่มาจากการค้าระหว่างประเทศ คิดเป็นประมาณร้อยละ 30-40 ของ GDP ในช่วงปี ค.ศ.1981-1995 การขยายตัวของ การส่งออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.1 ต่อปี ขณะที่ประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา มีสัดส่วนของการค้าระหว่างประเทศประมาณร้อยละ 10 ของ GDP อัตราการขยายตัวของ การส่งออกเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 5.1 ต่อปี ดังนั้น โดยแท้จริงแล้วสินค้าออกของประเทศกำลังพัฒนามีสัดส่วนที่ลดลงในตลาดโลกขณะที่ประเทศพัฒนาแล้ว มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น

สินค้าออกของประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่เป็นสินค้าขั้นปฐม ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ (income elasticity of demand) ต่ำ นอกจากนี้ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา (price elasticity of demand) มีค่าต่ำ (inelastic) การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์หรืออุปทานจะมีผลกระทบต่อราคาสินค้ามาก จากค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาและรายได้มีค่าต่ำจึงส่งผลกระทบต่อรายได้จากการส่งออกไม่มีความแน่นอน ทำให้การพยากรณ์ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปได้ยาก

9.2 อัตราการค้า (The Term of Trade)

อัตราการค้า (commodity terms of trade) คือ สัดส่วนของราคาสินค้าออกต่อราคาสินค้านำเข้า $(\frac{P_X}{P_M})$ โดย P_X คือ ดัชนีราคาสินค้าออก และ P_M คือ ดัชนีราคาสินค้านำเข้า ตัวอย่างเช่น สมมติว่าในปี ค.ศ.1995 เป็นปีฐาน และในปี ค.ศ.1998 ดัชนีราคาส่งออกของประเทศลดลงเหลือ 95 แต่ดัชนีนำเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 110 ดังนั้นอัตราการค้าของสินค้าจะเท่ากับ

$$\text{อัตราการค้า} = \left(\frac{95}{110}\right) \times 100 = 86.36$$

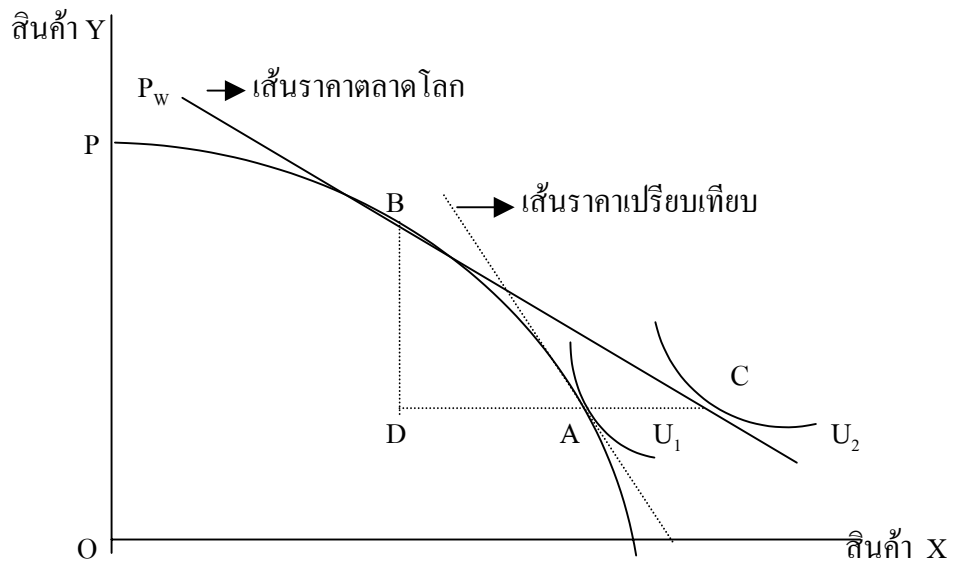
หมายความว่า ระหว่างปี ค.ศ.1995 ถึง ค.ศ.1998 ราคาสินค้าส่งออกเทียบกับราคาสินค้านำเข้าจากต่างประเทศลดลงประมาณร้อยละ 14

ทั้งนี้ราคาสินค้าเกษตรมีแนวโน้มลดต่ำลงเมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าอุตสาหกรรม ดังนั้นอัตราการค้าของประเทศกำลังพัฒนา (ประเทศที่ไม่ได้ส่งออกน้ำมัน) จึงเสียเปรียบประเทศพัฒนาซึ่งส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม

9.3 ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ

ทฤษฎีการค้าของคลาสสิก David Ricardo เชื่อว่าประเทศใดที่ผลิตสินค้าชนิดหนึ่งด้วยต้นทุนเชิงเปรียบเทียบที่ต่ำกว่าประเทศอื่น (The Comparative Cost) ประเทศนั้นควรเป็นผู้ส่งออกสินค้าดังกล่าวเพื่อแลกกับสินค้าที่ประเทศตนผลิตแล้วต้นทุนเชิงเปรียบเทียบจะสูงกว่าประเทศอื่น (แต่แต่ละประเทศจะผลิตสินค้าเพียงชนิดเดียวที่มีความชำนาญพิเศษในการผลิตเท่านั้น) จะทำให้แต่ละประเทศมีสวัสดิการเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีของนีโอคลาสสิก Gottfried Harberler ให้ความเห็นว่าการผลิตสินค้าใด ๆ จะใช้ปัจจัยใดสามารถวัดได้ด้วยต้นทุนค่าเสียโอกาส และประโยชน์ที่ได้จากการค้าประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ ด้านการบริโภค โดยสามารถบริโภคสินค้าบางชนิดที่ประเทศตนไม่อาจทำการผลิตได้หรือผลิตแล้วใช้ต้นทุนสูงสุด ความพอใจของสังคมจะสูงขึ้น ประโยชน์ด้านการผลิต ผลผลิตรวมของโลกหลังจากมีการค้าจะมีปริมาณมากขึ้น

รูปที่ 9.2 ผลประโยชน์ที่ได้จากการค้า

สมมติว่าเส้นเป็นไปได้ในการผลิต (production Possibility curve : PPC) ถูกจำกัดโดยทรัพยากรและเทคโนโลยีของประเทศ คือ สามารถผลิตสินค้า X และ Y ได้สูงสุดบนเส้น PPC เท่านั้น สมมติว่าไม่มีการค้าระหว่างประเทศ ประเทศนี้จะเลือกการผลิตสินค้าทั้งสองที่จุด A และได้รับความพอใจบนเส้น U_1 สมมติว่าเมื่อมีการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้น และราคาสินค้า Y ภายในประเทศมีราคาถูกลง (เนื่องจากมีต้นทุนการผลิตที่ถูกลง) ราคาในตลาดโลกตามเส้นราคาตลาดโลก P_w มีความชันเท่ากับ BC ประเทศนี้จะเลือกผลิตสินค้า Y มากขึ้น สมมติว่าผลิต Y เพิ่มขึ้นเท่า

กับ BD เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้า X หรือนำเข้าสินค้า X เท่ากับจำนวน CD ดังนั้นประชาชนในประเทศนี้สามารถบริโภคได้ถึงจุด C ที่อยู่นอกเส้น PPC ได้ความพอใจในระดับที่ U_2 ซึ่งสูงกว่า U_1 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ถ้าแต่ละประเทศลดการผลิตสินค้าที่มีต้นทุนสูงกว่า และนำทรัพยากรไปผลิตสินค้าที่มีต้นทุนต่ำกว่าแล้วนำมาแลกเปลี่ยนกันทุกประเทศจะได้บริโภคสินค้ามากขึ้น แม้ว่าจะมีทรัพยากรจำกัดเท่าเดิม

ความแตกต่างของปริมาณปัจจัยและทรัพยากรการผลิตของแต่ละประเทศมีอยู่ (Factor Endowments) เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะได้ประโยชน์เปรียบเทียบจากการผลิตสินค้าซึ่งใช้ปัจจัย และทรัพยากรการผลิตที่ประเทศนั้นมีอยู่อย่างหนาแน่น ตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีปัจจัยทุนหนาแน่นเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงาน ส่วนอินเดียมีปัจจัยแรงงานหนาแน่นเมื่อเปรียบเทียบกับทุน สินค้าประเภทเครื่องจักรใช้ปัจจัยทุนเป็นหลัก และสินค้าประเภทสิ่งทอใช้ปัจจัยแรงงานเป็นส่วนประกอบหลัก ดังนั้นสินค้าออกของสหรัฐอเมริกาคควรเป็นเครื่องจักร ส่วนอินเดียควรส่งออกสินค้าประเภทสิ่งทอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังกล่าวว่าการค้าระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะทำให้ราคาเปรียบเทียบของปัจจัยการผลิตเท่ากันในทุกประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากระบบการค้าเสรีมีแนวโน้มทำให้การเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตเป็นไปอย่างเสรี

แต่ทฤษฎีการค้าดังกล่าวอยู่ภายใต้ข้อสมมติที่ว่า

1. ปัจจัยการผลิตทุกชนิดคงที่ทั้งปริมาณและคุณภาพ มีการจ้างงานเต็มที่และไม่มี การเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ
2. เทคโนโลยีการผลิตคงที่ (classical Model) หรือเหมือนกันและสามารถหาได้เปล่า (Factor endowment Model)
3. ภายในประเทศปัจจัยการผลิตสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีระหว่างกิจกรรมการผลิตที่ต่างกัน และระบบเศรษฐกิจทั้งหมดคล้อยตามตลาดแข่งขันสมบูรณ์
4. รัฐบาลไม่มีบทบาทในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ ผู้ผลิตพยายามหาต้นทุนต่ำสุดในการผลิตเพื่อกำไรสูงสุด และราคาสินค้าระหว่างประเทศถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทาน
5. การค้าสมดุลในแต่ละประเทศ
6. ทุกประเทศได้ประโยชน์จากการค้า

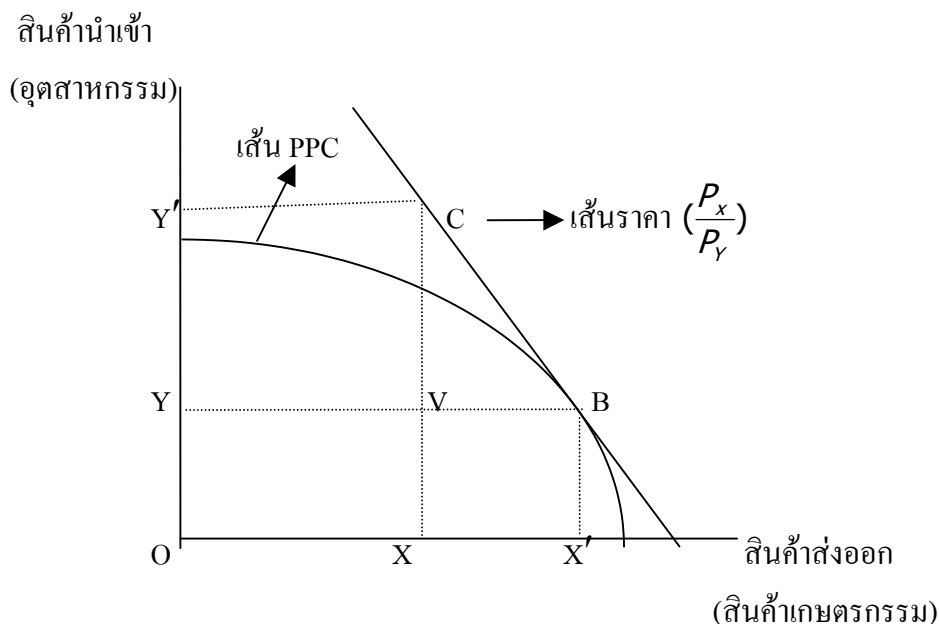
จากข้อสมมติของทฤษฎีนีโอคลาสสิกตรงข้ามกับโลกแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงได้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์จากทฤษฎีการค้าอื่น ๆ อาทิเช่น

1. แบบจำลองเหนือ-ใต้ ของการค้าที่ไม่เท่าเทียมกัน (North-South Models of Unequal Trade)

ในโลกแห่งความจริงระบบเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัจจัยการผลิตมิได้คงที่ทั้งปริมาณและคุณภาพ แต่การค้าดำเนินไปตามที่แต่ละประเทศมีปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพไม่เท่าเทียมกัน ได้แก่ ทุนทางกายภาพ ความสามารถของผู้ประกอบการ ความสามารถในการนำเอางานวิจัยและพัฒนาทางเทคโนโลยีออกมาประยุกต์ใช้ และความสามารถในการยกระดับของแรงงานในเรื่องของความชำนาญทางเทคโนโลยี เป็นต้น ดังนั้น ความได้เปรียบในเรื่องของต้นทุนและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ไม่ใช่สิ่งที่กำหนดมาให้แต่ขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลง การค้าที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศร่ำรวย สมมติว่าเป็น ประเทศเหนือ (The North) กับประเทศยากจน คือ ประเทศใต้ (The South) ตามแบบจำลอง North-South Trade Models ประเทศร่ำรวยมีทรัพยากรทุน ความสามารถของผู้ประกอบการสูง แรงงานที่มีความชำนาญ ระบบการผลิตมีประสิทธิภาพ มีความชำนาญพิเศษ ประเทศทางเหนือส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมเน้นการใช้ปัจจัยทุน ทำให้เกิดการประหยัดจากภายนอกในการผลิต ทำให้มีผลกำไรสูงขึ้น ทำให้อำนาจในการผูกขาดสูงขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นให้ระบบเศรษฐกิจมีความเจริญเติบโตในอัตราสูง อัตราการสะสมทุนจะเพิ่มขึ้น ทำให้ประเทศเหนือเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบมากกว่าประเทศทางใต้ นอกจากนี้ความยืดหยุ่นทางอุปสงค์ต่อรายได้ในสินค้าของประเทศทางเหนือก็สูงกว่าทางใต้ อย่างไรก็ดีถ้าประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศใต้เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจโดยผ่านความพยายามในการฝึกฝนแรงงานจากแรงงานไร้ฝีมือ ไปเป็นแรงงานที่มีฝีมือ เน้นการใช้ปัจจัยทุนในการผลิตก็สามารถทำให้ระบบเศรษฐกิจพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

2. ทฤษฎีแรงงานส่วนเกิน (Vent-for-Surplus Theory of Trade)

การค้าระหว่างประเทศเป็นการสร้างโอกาสในการจ้างงานให้กับแรงงานและทรัพยากรที่ยังใช้งานไม่เต็มที่ มาใช้ทำการผลิตเพื่อการส่งออกทำให้มีรายได้สูงขึ้น

รูปที่ 9.3 ทฤษฎีการค้าเป็นช่องทางของทรัพยากรส่วนเกินในประเทศกำลังพัฒนา

จากรูป สมมติก่อนมีการค้าเกิดขึ้นประเทศนี้ทำการผลิต ณ จุด V อยู่ภายใต้เส้น PPC ใช้ทรัพยากรไม่เต็มที่ ทำการผลิตสินค้าเกษตรกรรมจำนวน OX และสินค้าอุตสาหกรรมจำนวน OY เมื่อมีการค้าเกิดขึ้น ประเทศสามารถใช้ทรัพยากรเต็มที่ทำการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น โดยทำการผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น OX' เมื่อประเทศนี้ส่งสินค้าเกษตรออกไปจำนวน XX' (VB) ณ ราคาในตลาดโลกหรืออัตราแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศเท่ากับ $\left(\frac{P_x}{P_y}\right)$ เพื่อแลกกับสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศเท่ากับ YY' (VC) ผลคือ ประชาชนในประเทศสามารถบริโภคสินค้าอุตสาหกรรมได้จนถึงจุด C ขณะที่บริโภคสินค้าเกษตรจำนวนเท่าเดิม OX ทำให้ผลผลิตโดยรวมของประเทศสูงขึ้น

3. วงจรสินค้า (Product Cycle)

การพัฒนาหรือผลิตสินค้าใหม่ ๆ นั้นจะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน เช่น การวิจัยและพัฒนาการใช้ความชำนาญพิเศษในการผลิตส่วนใหญ่สินค้าใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงจะเริ่มที่ประเทศพัฒนาแล้วเช่น การผลิตคอมพิวเตอร์ที่เริ่มโดยประเทศสหรัฐอเมริกาต้องใช้ความชำนาญเฉพาะของผู้ผลิต เช่น ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความชำนาญพิเศษเฉพาะกีดกันขึ้น ประเทศอื่นยังไม่สามารถผลิตได้จึงมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ สามารถขายให้ประเทศอื่น ๆ ได้ ต่อมาคอมพิวเตอร์ได้พัฒนาถึงจุดที่โตเต็มที่ ได้มาตรฐาน และจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีทำให้ประเทศ

กำลังพัฒนาสามารถทำการผลิตได้ตามแบบมาตรฐานนั้นและผลิตได้ประหยัดกว่าโดยใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มาก เช่น แรงงานที่ไม่ต้องมีความชำนาญมาทำการผลิต ทำให้ต้นทุนถูกกว่า เกิดความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบขึ้น การผลิตคอมพิวเตอร์จึงเคลื่อนย้ายฐานการผลิตจากประเทศพัฒนาแล้วไปสู่ประเทศที่กำลังพัฒนา และกลายเป็นประเทศผู้ส่งออกต่อไป

9.4 ความผันผวนและความเสี่ยงที่เกิดจากการค้าระหว่างประเทศ

9.4.1 ผลประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ

การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์อาจก่อให้เกิดข้อดีต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

1. การค้าระหว่างประเทศสามารถปรับปรุงสวัสดิการของผู้บริโภคให้สูงขึ้น ทั้งนี้เพราะการที่สินค้าจากต่างประเทศที่สามารถแข่งขันได้ด้วยคุณภาพที่ดีกว่าและ/หรือด้วยราคาที่ต่ำกว่าจะทำให้ผู้ผลิตในประเทศต้องหันมาปรับปรุงและพัฒนาการผลิตของตนเพื่อให้สามารถที่จะแข่งขันกับสินค้าต่างประเทศได้ ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการบริโภคสินค้ามากขึ้นด้วยราคาและคุณภาพที่ดีขึ้น

2. การค้าระหว่างประเทศสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร คือ ผู้บริหารการผลิตจะต้องดำเนินกิจการอย่างเต็มความสามารถ ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ จะต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการกระจายแรงงานต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับทุนที่ใช้ในการผลิต

3. การค้าระหว่างประเทศทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยี ทั้งนี้การผลิตส่วนประกอบสินค้าของประเทศหนึ่งซึ่งมีพื้นฐานการผลิตที่ใกล้เคียงกันอาจจะถูกการเลียนแบบเทคโนโลยีจากอีกประเทศหนึ่งที่มีเทคโนโลยีการผลิตที่ต่ำกว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์อาจจะช่วยทำให้เกิดการแพร่กระจายของความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งจะช่วยให้ลดความแตกต่างของแต่ละประเทศลงได้

9.4.2 ความผันผวนและความเสี่ยงจากการค้าระหว่างประเทศ

เมื่อมีการค้าขายระหว่างประเทศ ความผันผวนตัวแปรในเศรษฐกิจโลก ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้ประกอบการในประเทศ ทำให้มีความผันผวนและความเสี่ยงในกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น ตัวแปรที่สำคัญได้แก่

1. ราคาสินค้าในตลาดโลก

ความรุนแรงของความผันผวนของราคาจะขึ้นอยู่กับลักษณะของอุปสงค์อุปทานและขนาดของประเทศที่ทำการค้าร่วมกัน ทั้งนี้ความผันผวนของราคาสินค้าทำให้ผู้ประกอบการมีความเสี่ยงในด้านของรายได้ โดยเฉพาะในกรณีของสินค้าเกษตรที่ต้องมีการผลิตล่วงหน้าเป็นเวลานาน มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวน้อยกว่าสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่อการลงทุนและการส่งออก

2. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

อัตราแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อทุกอุตสาหกรรมที่มีการส่งออกและนำเข้าวัตถุดิบ เครื่องจักรจากต่างประเทศ หากค่าเงินบาทลด ราคาสินค้าในรูปเงินตราต่างประเทศจะลดลง ทำให้มีโอกาขายสินค้าได้สูงสุด แต่สินค้านำเข้าก็จะมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

3. การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

ประเทศที่สามารถนำเอาประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตด้วยต้นทุนสินค้าที่ต่ำลง จะทำให้มีศักยภาพในการแข่งขันมากขึ้น และในที่สุดจะมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้านั้น

4. สภาพการแข่งขันและกติกาค้า

เมื่อหมดยุคสงครามเย็น ความได้เปรียบของกลุ่มประเทศอาเซียนลดลงไป เนื่องจากการแข่งขันของประเทศที่มีแรงงานราคาถูก โดยเฉพาะจากประเทศจีน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้ธุรกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ขยายตัวขึ้น ส่งผลให้การแข่งขันจากต่างประเทศสูงขึ้น เนื่องจากไม่สามารถกีดกันการค้าที่ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ นอกจากนี้ การที่ประเทศนำเข้ามีการตั้งกติกาด้านสิ่งแวดล้อม มาตรฐานสินค้า มาตรฐานสวัสดิการแรงงาน ก็มีผลต่อการส่งออก
